

Motion till riksdagen 2020/21:3298

av **Johan Forssell m.fl. (M)**

Stöd till brottsoffer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fördubblad kränkingsersättning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om effektivare hantering av ersättning till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjd avgift till Brottsofferfonden och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell handlingsplan för att öka likvärdigheten i stödet till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en noggrannare återkoppling till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en total översyn av stöd till brottsoffer samt att inrätta en koordinerande funktion från samhällets sida och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell plan för barnahusens verksamhet samt åtgärda bristerna i utvärderingen av barnahusen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny samarbetsmodell vid våldshändelser i familjer med barn, med inspiration från Islandsprojektet, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolor bör ha tydliga handlingsplaner för ökad kunskap och stöd till barn gällande brott och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över socialtjänstlagen för att öka barns rätt i skyddade boenden och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge barn som bevittnat våld i hemmet målsägandestatus och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering gällande rätten till målsägandebiträden och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatorisk registerkontroll och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över nödvärnsrätten i syfte att stärka den och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjda straff för vållande till annans död och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av reglerna för förundersökningsbegränsning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Brottsofferperspektivet behöver stärkas i svenskt rättsväsende. Den som har utsatts för brott ska alltid kunna räkna med ett starkt stöd från samhället. Bakom varje polisanmälan finns, typiskt sett, någon som har utsatts för våld eller hot eller en kränkning av något slag. Någon kan ha drabbats av fysiska såväl som psykiska skador som tar tid att bearbeta och återhämta sig från. Andra lider av såväl praktiska som ekonomiska problem. Det är många som drabbas av ett brott: dels den som utsätts, dels anhöriga och vänner till offret. Detsamma gäller gärningsmännens familjer som hamnar i en utsatt situation. Ibland finns även barn med i bilden.

I de fall brott inte kan förebyggas måste samhällets resurser rikta in sig på att minska brottets skadeverkningar och att hjälpa de brottsdrabbade. Ekonomisk ersättning är en viktig del i detta arbete.

Fördubbla kränkingsersättningen

Kränkingsersättning ersätter skador som uppstått till följd av brottsliga angrepp mot någon annans person, frihet eller frid. Det kan handla om brott som våldtäkt, miss-handel, olaga hot etc.

Det är en typ av skadestånd som oftast utgår till brottsoffer. Kränkingsersättningen har hittills bestämts genom schablonbelopp som baseras på rådande etiska och sociala värderingar. Så bör det även vara fortsättningsvis. Nivåerna på ersättningen har dock inte höjts på 30 år och det finns därför anledning till att dessa bör höjas avsevärt. Moderaterna vill se en fördubbling av nivån på den kränkingsersättning som brotts-offer kan få rätt till. Denna förändring skulle på ett tydligare sätt markera att brottsoffret utsatts för ett intrång på rätten till sin person och sin integritet. Den höjda ersättningen ska bekostas av de som begår brott.

I dag får en anhörig till en mördad person en schablonersättning på 50 000 kronor, men med vårt förslag skulle den anhöriga alltså erhålla det dubbla. Denna förändring skulle på ett tydligare sätt markera mot det integritetsintrång och den skada brottsoffret och dess anhöriga utsatts för och därmed stärka brottsofferperspektivet. I behandlingen av budgeten för 2019 gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om detta.

Effektivare hantering av ersättning till brottsoffer

Med dagens system ska den person som begått brott kompensera brottsoffret för den skada han eller hon har orsakat. I andra hand kan brottsoffret få ersättning från sitt försäkringsbolag. I sista hand kan brottsoffret ha rätt till statlig ersättning, så kallad brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten.

Det är viktigt att det är tydligt vem som bär ansvaret för ett brott. Skadeståndsskyldigheten är en del av den konsekvens som åläggs den som dömts för brott. Samtidigt vore det naturligtvis allra enklast för det enskilda brottsoffret om man kunde få ersättning av staten direkt efter brottet eller att brottsskadeersättningen betalades direkt efter att domen vunnit laga kraft. Få anser det vara rimligt att brottsoffret själv ska behöva kontakta den skadeståndsskyldige för att få sin ersättning.

Mot denna bakgrund finns anledning att utreda en ordning där ett av domstolen fastställt ersättningsbelopp utbetalas direkt av Brottsoffermyndigheten, utan att brottsoffret själv måste agera gentemot en gärningsman. Det skulle underlätta utbetalningen av den ersättning ett brottsoffer får rätt till och därmed minska brottsoffrets lidande. Därefter ska Brottsoffermyndigheten kräva tillbaka ersättningen från den skadeståndsskyldige.

2020 tillsatte regeringen utredningen ”Stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer”. Utredningen ska redovisas den 30 juni 2021. Utredningen ska ta ställning till i vilken utsträckning nivåerna bör höjas, i vilken utsträckning polisens och andra särskilt utsatta yrkesgruppers rätt till kränkingsersättning bör utvidgas. Därtill ska utredningen se över hur efterlevande anhörigas rätt till ideellt skadestånd kan stärkas samt hur reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd med anledning av ett frihetsberövande bör ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer. Slutligen ska utredningen föreslå författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga eller lämpliga.

Det är viktigt att regeringen sedan föreslår ändringar som både fördubblar kränkingsersättningen, effektiviserar hanteringen av ersättning till brottsoffer samt stärker de övriga delar som ingår i utredningen.

Höj avgiften till Brottsofferfonden

Brottsofferfonden har fortsatt stor betydelse för ideella organisationers stöd till brottsoffer och vittnen samt för att finansiera brottsofferforskning. Antalet ansökningar om bidrag har ökat och det kan bland annat bero på att Brottsofferfondens informationsinsatser om fonden fått genomslag.

Den som döms för brott där fängelse ingår i straffskalan är skyldig att betala en särskild avgift till Brottsofferfonden. Den höjdes senast 2015 till 800 kr. Samtidigt höjdes avgiften för den som verkställer ett fängelsestraff med fotboja, till 80 kr per dag. Det är många år sedan avgifterna höjdes. Det bör övervägas om avgifterna ska höjas ytterligare.

Öka likvärdigheten i stödet till brottsoffer över hela landet

Brottsofferjourernas förutsättningar att hjälpa brottsutsatta är olika i olika delar av landet. Eftersom en stor del av arbetet utförs på ideell basis är de beroende av ekonomiskt stöd från kommunerna. Ett professionellt bemötande av alla brottsoffer är

viktigt, oavsett var man bor. Moderaterna vill därför verka för att likvärdigheten i stödet till brottsoffer ska förbättras över hela landet, och därför bör en nationell handlingsplan tas fram för detta.

Noggrannare återkoppling till brottsoffer

Den som utsatts för ett brott ska få den information som behövs med anledning av brottet samt om vilket stöd som finns tillgängligt. Polisen har redan i dag en viss skyldighet att bistå med information, men vi ser ett behov av att ytterligare förbättra informationen och ge tydligare återkoppling om utredningen. Om en förundersökning läggs ner ska polisen tydligt redogöra för vilka åtgärder som vidtagits och motiven till att ärendet läggs ner. Moderaterna anser att större fokus ska riktas mot brottsoffren och ta hänsyn till det lidande de tvingats utstå, i stället för att som i dag primärt ta sin utgångspunkt i gärningsmannens perspektiv. Därför vill vi stärka brottsofferperspektivet i svenskt rättsväsende.

Total översyn av stödet till brottsoffer samt en koordinerande funktion

Det är viktigt att samhället stödjer brottsoffer, särskilt de som utsatts för grov brottslighet och deras anhöriga, t ex anhöriga till våldsdödade. Det är också viktigt att säkerställa att gärningsmän inte kommer undan sitt skadeståndsansvar. Det är svårt att få en helhetsbild över vilket stöd som finns för brottsoffer.

Nyligen lämnades en avhandling från Örebro universitet gällande stödinsatser till brottsutsatta ungdomar. Avhandlingen visar att ungdomar inte fått det stöd som de velat ha. Det hade varit stort fokus på psykosocialt stöd, men ungdomarna hade önskat mer praktiskt stöd i rättsprocessen, vad som gäller för ekonomisk ersättning och var de kan få professionellt stöd. Enligt avhandlingen behövs en koordinerande funktion, för en brottsutsatt kan behöva flera olika typer av stöd samtidigt. Många brottsoffer vet inte vart de ska vända sig för att få stöd och därför behöver en total översyn av stöd till brottsoffer göras samt en koordinerande funktion inrättas från samhällets sida.

Ta fram en nationell plan för barnhusens verksamhet samt åtgärda bristerna i utvärderingen

I Sverige utsätts barn för olika former av våld varje dag. Det kan handla om fysiskt våld, psykiskt våld, försummelse, upplevt våld mellan vuxna i familjen m.m. Våldet sker i hemmet, i skolan och i övriga samhället. Barn som utsätts för våld påverkas negativt på olika sätt, både i barndomen och senare i vuxenlivet. Ofta handlar det om misslyckad skolgång, psykisk ohälsa, missbruk, arbetslöshet, kriminalitet med mera. Det är mycket viktigt att samhället gör allt i sin makt för att bekämpa detta våld. Tyvärr finns det stora brister i detta, vilket resulterar i att barn inte alltid får det stöd de har rätt till.

På barnhusen utreds brott mot barn. Där samverkar polisen, socialtjänsten, Åklagarmyndigheten och hälso- och sjukvården. Det är mycket viktigt att verksamheterna på barnhusen fungerar optimalt och likvärdigt över hela landet. Det behövs

stora och breda insatser för att förebygga, utreda och följa upp våld mot barn. Idag saknas en samlad nationell strategi och handlingsplan för att bekämpa våld mot barn.

2020 tillkännagav riksdagen att regeringen ska ta fram en nationell plan för barnhusens verksamhet för att förbättra likvärdigheten och tillgången för alla barn oavsett var i landet man bor. Regeringen bör skyndsamt presentera den nationella planen, som ska innehålla förebyggande åtgärder samt åtgärder när ett barn blivit utsatt. Planen ska tydliggöra vilket ansvar alla aktörer har, och när det finns brister ska förbättringar föreslås.

2019 fick regeringen slutredovisningen av uppdraget gällande utvärdering av barnhusverksamheterna i Sverige. Utvärderingen har gjorts av Barnafrid, nationellt centrum för kunskap om våld mot barn vid Linköpings universitet. I utvärderingen framkommer att många barnhus fungerar bra men att det finns regionala skillnader. Detta medför risker att barn som utsatts för brott inte får ett likvärdigt bemötande, stöd och skydd, något som i framtiden kan komma att innebära stora svårigheter för det utsatta barnet. Bristerna i verksamheterna gäller bland annat otydligheter i de nationella riktlinjerna, sekretess, särskilda företrädares kompetens och roll. Verksamheterna i barnhusen är otroligt viktiga och det är därför viktigt att bristerna som slutredovisningen pekade på åtgärdas skyndsamt.

Ny samarbetsmodell vid våldshändelser i familjer

2017–2019 genomfördes Islandsprojektet i Göteborg under ledning av Västra Götalandsregionens kompetenscentrum. Det är en samarbetsmodell när det gäller akuta våldshändelser i familjer med barn. Polis, åklagare, socialtjänst samt hälso- och sjukvården samarbetar. När polisen får larm till ett lägenhetsbråk där det finns barn, kallar de socialtjänsten/jouren till platsen. Polisen lämnar inte platsen innan socialtjänsten anlant. Polisen och socialtjänsten samarbetar på platsen och ofta fördelas arbetet med att socialtjänsten tar hand om barnen och polisen de vuxna.

Socialtjänsten åker med till sjukvården om skador behöver dokumenteras. De behöver inte vänta i väntrummet inom ramen för Islandsprojektet utan får komma in direkt.

2020 utvärderades Islandsprojektet. Polis och socialtjänst var mycket positiva till arbetssättet. En stor fördel var att arbetsuppgifterna fördelades mellan yrkesgrupperna med ett större fokus på barnen och deras behov. Därtill har både polisen och socialtjänsten tydliga checklistor, och dokumentationen på plats är bättre genom både förhör och foton, vilket är viktigt i den fortsatta utredningen. Socialtjänsten kände sig tryggare när polisen var kvar då de kom till platsen. Bättre skyddsbedömning av socialtjänsten då de var på plats och inte långt efteråt. Vid presentationen av utvärderingen beskrev enskilda poliser arbetsmodellen som ett ”drömscenario”.

Åklagare uppger att fler målsägande medverkar i brottsutredningen, mycket beroende på att de får stöd direkt. Arbetsmodellen har resulterat i fler fällande domar. Till följd av de stora framgångar som arbetsmodellen lett till bör Islandsprojektet utvecklas och spridas nationellt.

Ökad kunskap och stöd till barn

Många barn utsätts för olika typer av sexualbrott. Det är viktigt att förebygga dessa brott genom att barn ska få ökad kunskap om dessa brott och hur förövare går till väga. Det är väldigt viktigt att barn får kunskap dels om hur förövare agerar mot barn på internet, men även i verkliga livet, dels om hur de ska gå tillväga för att få vård och stöd om de blivit utsatta. Alla skolor bör ha tydliga handlingsplaner gällande detta, samt återkommande information till eleverna.

Gör registerkontroller obligatoriska

I många yrken ingår kontinuerlig kontakt med barn. Tyvärr finns flera fall där förövare, såsom pedofiler, sökt sig till dessa yrken. Ett barn som utsätts för övergrepp får ofta både fysiska och psykiska skador som ofta påverkar livet för lång tid framöver. Barn måste därför i största möjliga mån skyddas mot den här typen av övergrepp och det är av yttersta vikt att samhället gör allt som går för att dessa personer inte ska kunna få anställning inom yrken med barn. Därför bör det bli obligatorisk att göra kontroller i brottsregister i samband med dessa anställningsintervjuer.

Öka barns rätt i skyddat boende

Nyligen släppte Bris och Sveriges Stadsmissioner rapporten ”Min tur att berätta” som gäller barn som bott på skyddade boenden efter att de upplevt våld i hemmet. Barnen berättar om våld och hot, om en ständig rädsla för slag och hot, om försök att skydda mamman och syskonen, om att ständigt var beredda att fly hemmet, om själva flykten, om att inte kunna gå kvar i sin skola och träffa sina vänner. Skyddade boenden är idag inte reglerade i socialtjänstlagen som en insats till barn, vilket får till följd att deras situation osynliggörs och inte följs upp på ett kvalitativt sätt, enligt rapporten. Barnen på skyddade boenden måste få sina egna rättigheter skyddade och detta behöver ses över i socialtjänstlagen.

Ge barn som bevittnat våld i hemmet målsägandestatus

Det har länge pågått en diskussion om barn som bevittnat våld ska få målsägandestatus. Barn som bevittnar våld i hemmet får mycket illa och påverkas negativt på många sätt.

Ofta får barnet inte den hjälp som de behöver då de inte är målsägande i dessa fall då de själva inte blivit slagna. När det gäller förslaget om att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som drabbas av våld i nära relationer är vi i grunden positiva till att förstärka lagstiftningen till skydd för dessa ofta mycket utsatta barn och unga. Mot den bakgrunden bör det övervägas att dessa barn får målsägandestatus.

Utvärdering gällande rätten till målsägandebiträden

2018 ändrades reglerna gällande målsägandebiträden i allmän domstol, vilket innebar att förordnandet av målsägandebiträde gäller till dess att tiden för att överklaga tingsrättens dom har löpt ut. Ett målsägandebiträde kan förordnas även i hovrätten om det anses finnas behov av det.

Det finns indikationer på att detta går ut över brottsoffer som varit utsatta för traumatiska saker. När målsägandebitråde inte finns är tanken att åklagaren ska gå in och företräda målsäganden. Men detta blir fel, då målsägandebiträdets uppgift är att även stötta och ta hand om målsäganden, något som inte är åklagarens uppgift.

Det är viktigt att brottsoffer får stöd och hjälp i rätten och därför bör rätten till målsägandebiträden utökas. Moderaterna vill se en utvärdering av den förändring som gjordes 2018 i syfte att se hur den fallit ut och vilka konsekvenser som föranletts.

Stärk nödvärnsrätten

Flera uppmärksammade domar har kommit de senaste åren gällande nödvärnsrätten. Ett av de senast uppmärksammade fallen skedde i juli 2018, utanför Rättvik i Dalarna. En aggressiv person tog sig in i gårdsägarens hem. Personen hade misshandlat och döds-hotat gårdsägarens inneboende med en kniv. Gårdsägaren uppmanade personen vid flera tillfällen att lämna bostaden men personen vägrade. Gårdsägaren hade hämtat ett gevär för att skydda sig, det uppstod handgemäng, ett skott brann av och den aggressiva personen dog.

Tingsrätten och Svea hovrätt konstaterar att gårdsägaren befann sig i en sådan situation att nödvärnsrätten var befogad. Men trots det dömdes gårdsägaren till fängelse i 18 månader för grovt vållande till annans död. Det finns därför skäl att se över nödvärnsrätten i syfte att stärka den.

Det är viktigt att det finns regler om nödvärn som ger en angripen person tillräckligt utrymme att försvara sig och sina intressen. Utgången av flera domstolsavgöranden visar att tillämpningen av nödvärnslagstiftningen är alltför snäv. Dessutom har reglerna om nödvärn inte ändrats på många år. Det finns därför skäl att överväga om nödvärnsrätten bör stärkas och ses över.

Vållande till annans död

Att uppsåtligt beröva någon annan livet är ett av de allvarligaste brotten i svensk straffrätt. Riksdagen fattade under hösten 2019 beslut om skärpta straff för mord där inriktningen är att en majoritet av morden ska föranleda lagens strängaste straff om livstids fängelse. Den som däremot av oaktsamhet orsakar någon annans död döms idag för vållande till annans död till fängelse i högst två år. Ringa brott leder istället till böter och grovt brott till fängelse i lägst ett och högst sex år. Minimistraffet för grovt vållande till annans död höjdes 2010 från sex månader till ett års fängelse. Straffen har däremot inte skärpts sedan dess. Det finns en betydande diskrepans mellan straffen för uppsåtligt och oaktsamt orsakande av någon annans död som är problematisk. Denna är delvis motiverad mot bakgrund av att vållandebrotten i regel är mindre allvarliga än våldsbrotten trots att de innebär samma effekter. Det går dock inte att komma ifrån att vållande till annans död är ett mycket allvarligt brott. Vissa fall av vållande till annans död, exempelvis dödsolyckor orsakade av berusade bilförare, är extra allvarliga och bör därför få särskilt kännbara straff.

Allvarliga våldsbrott måste mot bakgrund av samhällsutvecklingen idag ses som betydligt allvarligare än tidigare, vilket innebär att straffen för vållande till annans död på nytt bör ses över. Inriktningen bör vara att minimistraffet för brott av normalgraden höjs till sex månaders fängelse och att minimistraffet för grovt brott höjs till två års

fängelse. Även maxstraffen bör skärpas på motsvarande sätt. Det bör även övervägas om den särskilda straffskalan för ringa brott bör utgå.

Utvärdera reglerna för förundersökningsbegränsning

En stor andel av alla brottsutredningar läggs idag ned i förtid. De möjligheter som i dag finns att inte inleda eller på förhand avsluta en brottsutredning ska användas på ett rimligt sätt. Samhällets reaktion på gärningsmannen, brottsoffret och övriga medborgare uteblir. Det ska aldrig löna sig att begå brott, utan brott ska få tydliga konsekvenser och hederliga människor ska få upprättelse.

Vi vill därför begränsa möjligheterna till direktavskrivning, förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse. Detta gäller framför allt i de fall där det finns ett särskilt intresse av upprättelse för brottsoffret. Här finns extra starka skäl för att brottet bör utredas, lagföras och – om bevisningen håller – leda till att ett straff döms ut.

Det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottslighet eller vardagskriminalitet, det vill säga vanligt förekommande brott. Av så kallade processtekniska skäl ges i dag möjlighet till förundersökningsbegränsning, vilket i praktiken innebär nedlagda brottsutredningar. Det har på många håll uppfattats som en skyldighet att förundersökningsbegränsa snarare än en möjlighet. Det är viktigt att följa upp det regelverk och dess tillämpning som leder till att brottsutredningar läggs ner i onödan, och därför anser Moderaterna att regelverket för förundersökningsbegränsningar ska utvärderas i syfte att åstadkomma en mer ändamålsenlig reglering.

Johan Forssell (M)

Louise Meijer (M)

Mikael Damsgaard (M)

Ellen Juntti (M)

Sten Bergheden (M)